

SİRETÜ SEYF b. ZİYEZEN

(سيرة سيف بن ذي يزن)

Güney Arabistanlı halk kahramanı
Seyf b. Züyezen'in
(ö. 575 [?])
kahramanlıkları etrafında oluşan
efsanevî bir Arap hikâyesi.

Arap toplumu, Güney Arabistan tarihinin ve Seyf b. Züyezen hikâyesinin üzerinde dikkatle durmuş ve bu hikâyeyi nesilden nesile aktarmıştır. Seyf b. Züyezen, Habeşliler'e karşı vermiş olduğu mücadele ile daha çok İslâmî dönemde efsaneleştirilmiştir (tarihî kişiliği için bk. SEYF b. ZÜYEZEN). Sîretü (kıssatü) Seyf b. Züyezen'de müslüman Araplar'ın putperest zenci ve Habeşliler'e karşı mücadelesini önemli bir yer tutar. Çeşitli yazma versiyonları bilinen hikâyenin en eski nüshası XI. (XVII.) yüzyıla dayanır. Hikâye büyük bir ihtimalle Memlükler dönemindeki Mısır'da IX-X. (XV-XVI.) yüzyıllar arasında yazılmıştır. Seyf b. Züyezen'in Habeş Kralı Seyf Er'ad'a karşı yaptığı mücadele hikâyesinin hemen hemen sonuna kadar devam eder ve eserin içeriğinin önemli bir kısmını oluşturur. Bu sebeple hikâyenin ortaya çıkma zamanıyla ilgili ip uçlarını, Seyf b. Züyezen'in hasmı olarak gösterilen ve 744-773 (1344-1372) yılları arasında hüküm süren bu kralın tarihî kişiliği vermektedir. Hikâye bu tarihten sonra meydana gelmiş de hikâyede yer alan bazı hadiselerin daha önce vuku bulmuş olması muhtemeldir. Nitekim sîrette binbir gece masallarından Acîb ve Garîb öyküsü gibi bazı hikâyeler iktibas edilmiştir. Anlatım malzemesi çok karışık olan eserde eski Yemen tarihinden ziyade medeniyetine ait çeşitli tema ve motifler yer alır. Hikâye Mısır'la ilgili çeşitli yer ve kişi adları içerdiği için özellikle XIV-XV. asırlar arasında burada yayılmıştır. Ayrıca Dimaşk ve civarına ait bazı bilgiler içermektedir. Ancak bu husus hikâyenin Kahire'de derlendiği anlamına gelmez. Birçok versiyonda hikâyenin yazarı olarak 991'de (1583) Medine'de hatiplik yapan Ebü'l-Meâfî'nin (Muhammed b. Abdülbâki el-Buhârî el-Mekkî) adı geçmektedir. Hikâyenin bütünüyle ona nisbeti şüpheli ise de oluşmasında önemli rol oynadığı muhakkaktır. Öykünün bâtil inançlara ve mucizelere dayanan temeli ise büyük ihtimalle Afrika menşelidir. Destanımsı maceralardan oluşan sîretü Seyf b. Züyezen diğer sîretlerin aksine insanların ve cinlerin birlikte bulunduğu, büyücülerin ve sihirbazların iktidar savaşı yaptığı ve doğa güçlerinin hâkimiyeti için rekabet ettiği, dine saygısızlık ve

sahte tanrılara tapma yönünde aşırılıkların hâkim olduğu, evrenin dışında mistik, hayalî ve efsanevî bir âlem çizmektedir.

Sîrette baş kahraman Seyf babası Züyezen gibi, ortaya çıkmasından önce Peygamber'in doğruluğuna inanarak İslâm'a girer. Bu sebeple Seyf'in Habeşliler'e ve zencilere karşı verdiği mücadelede ırkçı düşünceden ziyade dinî motif etkin rol oynar. Seyf, insanların ve cinlerin diyarına yaptığı seferlerde silâh kuvvetiyle veya cinlerden kendisinin hizmetinde olan huddâm grubu ile İslâm dinini yayar. Peygamber henüz gelmediği için onun yerine kelime-i şehâdet içine Hz. İbrâhim'in adı konulur. Savaşlar ve seferler Allah'ın birliğini ve onun Hz. İbrâhim ile dostluğunu kabul ettirme amacına hizmet eder, kelime-i şehâdeti söyleyen herkes müslüman cemaatine kabul edilir. Sîretten siyahilerle Habeşliler'in bazı eski putperest inançlarını sürdürdükleri, kısmen müslüman olanlarının ise dine karşı lâkayt davrandıkları, buna karşılık Güney Arapları ile müslüman Mısırlılar'ın atalarının Hz. Peygamber'in yolunu açmak gibi bir misyon üstlendikleri anlaşılmaktadır. Hikâyede Habeşliler'in hristiyanlıklarına dair hiçbir iz bulunmamakta, onlardan bazılarının Zuhâl yıldızına taptığı anlatılmakta, diğer insanların ise ateşe, put tasvirlerine, kendilerine ibadet edilmesini isteyen hükümdarlara ve çeşitli hayvanlara taptıkları belirtilmektedir. Bu tasavvurların çoğu hikâyecilerin hayallerinden doğmuş olmalıdır. Ancak bu hayallerde eski Mısır ilâhlarına dair inançların önemli etkileri sezilmektedir. Sîrette İslâm'ın yayılmasına ait hikâyelerin dışında bazı şehir, yer ve yapıların inşası, Nil nehrinin Mısır ülkesine yöneltilmesi, Seyf b. Züyezen'in oğullarının, diğer kahramanların ve cinlerin seyahatleri ve maceraları, aşk öyküleri, muhteşem bina tasvirleri vb. hususlar anlatılır. Ayrıca büyü, bâtil inanç ve bunlara bağlı birçok unsur geniş yer tutar. Çoğunlukla bilinmeyen geçmiş ve şimdiki zaman, ayrıca gelecekte vuku bulacak olaylar için remilden bahsedilir. Dinleyicileri hayrete düşürmek için ortaya konan hayal gücü öykünün sonuna doğru ölçsüz bir derceye ulaşır.

Hikâyede Seyf'in ilk karısı Şâme ile evliliğinden Habeşliler ve zenciler için felâket doğacağı kabul edilir, bu sebeple her çeşit sihir ve büyü kullanılarak buna engel olunmaya çalışılır. Mucizevî kabiliyetler veya cinler sayesinde keşfedilen büyülük hazinelemler söz edilir. Yine İslâm'ın yayılmasını engellemeye çalışan tehlikeli sihirbazlardan, bunların sihirlerini boşa çıkararak

müslüman sihirbazlarla Hızır'dan bahsedilir, her sınıftan sayısız cin ordularının İslâm için mücadele ettiği kaydedilir. Cin ordularının, insanlarla sıkı bir münasebet içinde bulunup Seyf'in maiyetinin önemli bir kısmını teşkil ettiği belirtilir. Cinler ve sihirden bahsedilen bölümler eserin hemen hemen yarısını teşkil etmektedir. Sîretü Seyf b. Züyezen, bütünüyle Ortaçağ sonlarında müslüman Mısır halkının gerçek tasvirini vermektedir. Kitap ilk defa on yedi küçük cilt halinde İbrâhim Abdülgafâr'ın tashihiyle *Sîretü Seyf b. Züyezen Meliki'l-Yemen* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1264/1848). Arap âleminde birçok basıncı yapılan hikâye Ahmed Nazîf b. Mustafa el-İstanbulî tarafından Türkçeye tercüme edilerek *Seyfü Zü'l-Yezen Nam Padişahın Hikâyesi* adıyla basılmıştır (İstanbul 1285). Bu destanı hikâye üzerinde birçok çalışma yapılmış, yeni hikâyeler üretilmiş ve piyaset yazılmıştır. Bunların arasında, Rudi Paret ile Seyf'i aynı zamanda Yemen'in millî-destanı kahramanı olarak gören Süreyyâ Menkûş'un kitapları ayrı bir önem taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sîretü'l-Melik Seyf b. Züyezen, Kahire 1322, I-IV; İbn Hişâm, *es-Sîre* (Zekkâr), I, 45-49; a.mlf., *Kitâbü't-Ticân fi mülûki'l-Himyer*, San'a 1979, s. 317-321; Mes'ûdi, *Mürûcü'z-zehbe* (Abdülhamîd), II, 80-82; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 422, 447-451; E. W. Lane, *Manners and Customs of the Modern Egyptians Written in Egypt during the Years 1833-1835*, London 1836, bl. 22; A. P. Causin de Perceval, *Essai sur l'histoire des arabes*, Graz 1967, I, 146-156; Th. Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden aus der Arabischen Chronik des Tabari*, Graz 1973, s. 220-234, 249 vd.; R. Paret, *Sirat-Saif ibn Dhi Yazan; ein arabischer Volksroman*, Hannover 1924; a.mlf., "Seyf b. Züyezen", *IA*, X, 532-534; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Bulûgu'l-ereb* (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 266-269; Süreyyâ Menkûş, *Seyf b. Züyezen beyne'l-hakika ve'l-üstûre*, Bağdad 1980; Fârûk Hurşid, *Sîretü Seyf*, Kahire 1982; a.mlf., *Mugâmerâtü Seyf b. Züyezen*, Kahire 1413/1992; J. E. Bencheikh v.dğr., *Mille et un contes de la nuit*, Paris 1991, s. 193-233; Saïd Yaktîn, *Zahîretü'l-'acâ'ibi'l-'Arabiyye Seyf b. Züyezen*, Beyrut 1994; J. Chelod, "La geste du roi Sayf", *RHR*, CLXXI/1 (1967), s. 181-205; H. T. Norris, "Sayf b. Dî Yazan and the Book of the History of the Nile", *Quaderni di Studi Arabi*, VII, Venezia 1989, s. 125-151; J. P. Guillaume, "Sayf İbn Dhi Yazan", *EP* (İng.), IX, 101-102.



HÜSEYİN YAZICI

es-SİRETÜ'Ş-ŞÂMİYYE

(السيرة الشامية)

Şemseddin eş-Şâmî'nin
(ö. 942/1536)
siyere dair eseri
(bk. ŞÂMÎ, Şemseddin).